

13. Джафарзаде И. М. Гобустан. – Баку: Эльм, 1973. – 185 с.
 14. Кушнарева К. Х., Чубинишвили Т. Н. Древние культуры Южного Кавказа. – М. – Л.: Наука, 1970. – 190 с.
 15. Погребова М. Н. Закавказье и его связи с Передней Азией в скифское время. – М.: Наука, 1984. – 248 с.

References

1. Bahshaliev V. B. Drevnjaja duhovnaja kul'tura plemen paharej-kochevnikov v Nahichevane. – Baku: Nauka, 2004. – 320 s.
2. Belli Oktay, Bahşaliev Veli. Middle and Late Bronze Age Painted Pottery culture of the Nakhchivan Region. – Istanbul: Arkeoloji ve sanat, 2001. – 120 s.
3. Aliev V. Pamjatniki Gjami-gaja. – Baku: Azerneshr, 1993. – 79 s.
4. Aliev V., Ashurov S. Pamjatniki bronzovogo veka v Mahta // Materialy nauchnoj konferencii posvjashhennoj pozdnim issledovanijam Arheologii i Jetnografii materialov. – Baku: Jel'm, 1992. – S.38–40.
5. Muradova F. M. Gobustan v period bronzovogo veka. – Baku: Jel'm, 1979. – 118 s.
6. Seidov A. G. Nahchyvan v VII–II tysjacheletii do n.je. – Baku: Jel'm, 2003. – 338 s.
7. Seidov A. G. Pamjatniki Kuro-Arazskoj kul'tury Nahichevani. – Baku: Bilik, 1993. – 164 s.
8. Sevin V., Ozfirat A. Van-Karagündüz Excavations. Isnanbul University/with contributions to Archaeology in Turkey. – Istanbul, 2001. – P.140–144.
9. Abibullaev O. A. Jeneolit i bronza na territorii Nahichevanskoj ASSR. – Baku: Jel'm, 1982. – 316 s.
10. Ahundov D. A. Arhitektura drevnego i srednevekovogo Azerbajdzhana. – Baku: Azerneshr, 1986. – 311 s.
11. Iessen A. A. Izobrazhenie cheloveka na plite iz Kyzylvanka // KSIA. – 1963. – Vyp.93. – S.98–100.
12. Ismailov G. S., Ibragimov I. S. Issledovanie drevnih naskal'nyh izobrazhenij na Kel'bedzharskom vysokogor'e // Tezisy dokl. konf. Velikij Oktjabr' i razvitie arheolog. i jetnograf. nauki v Azerbajdzhane. – Baku: Jel'm, 1988. – S.23–25.
13. Dzhaferzade I. M. Gobustan. – Baku: Jel'm, 1973. – 185 s.
14. Kushnareva K. H., Chubinishvili T. N. Drevnie kul'tury Juzhnogo Kavkaza. – М. – Л.: Наука, 1970. – 190 с.
15. Pogrebowa M. N. Zakavkaz'e i ego svjazi s Perednej Aziej v skifskoe vremja. – М.: Наука, 1984. – 248 с.

Kuliyeva F., AMEA Naxçıvan Bölməsinin dissertantı (Azerbajjan),
fize25@mail.ru

Ornamental motives of ceramics the settlements Kyultepe I and Kyultepe II at the early bronze

A certain part of archaeological materials of Kura-Arazes culture reflects spiritual cultures of ancient settlers of our country. Arts and crafts objects provide parts of these materials. Objects of applied art from the Kura-Araxes of monuments Nakhchivan are made of ceramics, a bone, a stone and metal. The research shows that rich ornamental motives appeared on the end of Kura-Araxes culture were connected to ideological representations and spiritual culture of ancient settlers of our edge. In the inference, it is possible to tell what on objects of the fine arts and a sculpture of Kura-Araxes culture is expressed ideas of people of fertility and preventing of natural calamities.

Keywords: Kura-Araxes culture, arts and crafts, ornament, spiritual culture, ideological representations.

Кулієва Ф., АМЕА Нахчіван Бۆлмөсинин дисертанти (Азербайджан),
fize25@mail.ru

Орнаментальні мотиви кераміки поселень Кюльтепе I і Кюльтепе II епохи ранньої бронзи

Певна частина археологічних матеріалів куро-араської культури відображає духовну культуру древніх поселенців нашої країни. Частина цих матеріалів представлена предметами декоративно-прикладного мистецтва. Предмети прикладного мистецтва з куро-араських пам'яток Нахчівану виготовлені з кераміки, кістки, каменю і металу. Дослідження показує, що багаті орнаментальні мотиви, повлені на кінці куро-араської культури, були пов'язані з ідеологічними поглядами й духовною культурою древніх поселенців нашого краю. У висновку можна сказати, що на предметах образотворчого мистецтва і скульптури куро-араської культури виражено уявлення людей про родючість і запобігання природних стихій.

Ключові слова: куро-араська культура, декоративно-прикладне мистецтво, орнамент, духовна культура, ідеологічні уявлення.

* * *

УДК 327(510)«20»

Гарькавченко К.,
аспірантка кафедри всесвітньої історії
та міжнародних відносин, Луганський
національний університет імені Тараса Шевченка
(Україна, Старобільськ), aleksandrabo@rambler.ru

АРКТИЧНА ПОЛІТИКА КИТАЮ НАПРИКІНЦІ 90-Х РР. ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Розглядається процес формування сучасної арктичної політики Китаю. Автор приходить до висновку, що на початку ХХІ ст. КНР все активніше залучається в міжнародні процеси, які відбуваються в арктичному регіоні. «Китайський прорив в Арктиці» забезпечується за рахунок цілого комплексу заходів в різних сферах. Серед них слід виділити, розвиток економічного співробітництва з малими полярними країнами, активні наукові дослідження, збільшення присутності торговельного та криголазного флоту, дипломатична боротьба за присутність в Арктичній Раді. Як показують останні події, китайська політика приносить позитивні результати, а присутність Китаю в Арктиці стає все більш помітною.

Ключові слова: Китай, Арктика, Ісландія, криголам, нафта, газ.

Останнім часом дослідження міжнародних відносин в Арктиці привертає увагу все більшої кількості вітчизняних та зарубіжних науковців. Це пов'язано з тим, що на початку ХХІ ст. даний регіон стає об'єктом суперництва між провідними державами світу. Саме тому важливим вважається розгляд арктичної політики однієї з ключових країн світу – Китаю, який на початку ХХІ ст. заявив про свої наміри грати більш активну роль в арктичному регіоні. Це в свою чергу, викликає занепокоєння інших полярних країн, які побоюються, що китайські амбіції можуть остаточно зламати існуючий у регіоні крихкий міжнародний порядок.

Кліматичні зміни в Арктиці на початку ХХІ ст. та поява нових можливостей для видобутку нафти та газу, а також для користування морськими шляхами привертають все більшу увагу до регіону з боку неарктичних, але провідних держав світу. Одним з сильних гравців в сфері глобальних відносин, який висловлює все зростаючу зацікавленість до арктичних ресурсів та транспортних можливостей є Китайська Народна Республіка (КНР). Даний інтерес, перш за все, обумовлений гострим дефіцитом енергоносіїв, який постійно відчуває динамічно зростаюча китайська економіка. З 1993 р. Китай перейшов на стовідсоткові закупки нафти за кордоном і залежність країни від зовнішніх енергетичних ринків постійно і різко зростає. Споживання нафти там на початку ХХІ ст. оцінюється в 9,9 млн. барелів в день. За прогнозами експертів, до 2020 р. Китай стане найбільшим імпортером нафти в світі [2, с. 64].

Вже протягом багатьох років, Китай, незважаючи на те, що не має полярних кордонів, приймає активну участь в проведенні кліматичних досліджень та наукових експедицій. Крім того, на початку ХХІ ст. Пекін на різних міжнародних форумах настійливо говорить про своє бажання грати більш значну роль в арктичних справах, як шляхом повноправного членства в Арктичній раді, так і розвиваючи двосторонні відносини з полярними країнами. Інтерес КНР до Арктики цілком зрозумілий – першій за населенням і другій економіка світу конче потрібний доступ до покладів вуглецевих ресурсів, які знаходяться в даному регіоні [1, с. 9].

Інтерес Китаю до Арктики почав оформлюватися тридцять років тому. У 1981 р. в країні було створено

перший науково-дослідницький інститут з арктичних та антарктичних досліджень. В ньому переважно вивчався вплив арктичних кліматичних змін на погодні умови в КНР. Саме тоді були проведені перші китайські полярні експедиції. У 2004 р. за ініціативи китайського уряду в Нью-Олесунн, на мисі Шпіцберген, в Норвегії був побудований дослідницький центр, який вивчав переважно кліматичні зміни [1, с. 10].

Фундаментальний перехід від суто наукового інтересу до повноцінної реалізації стратегічних та політичних завдань в Арктиці відбувся у 2007 р. До 2010 р. було проведено чотири арктичні місії, в ході яких проводилися дослідження можливостей економічної діяльності в регіоні. Крім того, у 2007 р. керівництвом КНР був прийнятий двадцятип'ятирічний план, який серед всього іншого передбачав вивчення впливу кліматичних змін на розвиток глобальної та китайської економіки [1, с. 10].

В цей період китайське керівництво сформулювало концепцію, в якій проголошувалося, що оскільки Арктика, згідно з нормами міжнародного права не є власністю окремої держави, або групи держав, то арктичні води мають бути відкриті для всіх країн. Такі заяви явно свідчать про бажання Пекіну конкурувати з полярними країнами за контроль над природними ресурсами та за право вільно проходити транзитними морськими шляхами. Згідно з офіційним поглядом КНР – країна, в якій проживає 20 відсотків населення земної кулі має право на володіння 20–ма відсотками ресурсів в арктичному регіоні [1, с. 11].

На різноманітних міжнародних форумах та самітах, представники Китаю неодноразово заявляли про те, що Арктика не належить жодній з країн, які претендують на суверенітет над окремими її територіями. Так в 2009 р. заступник міністра закордонних справ КНР Ху Женгун у своїй промові закликав полярні держави «забезпечити баланс національних та загальних інтересів міжнародного співтовариства в арктичній зоні». У березні 2010 р. китайський контр-адмірал Ін Чжо проголосив, що «Арктика належить людям всього світу і жодна країна не має претендувати на суверенітет над нею» [2, с. 74].

Активно впроваджуючи власну концепцію арктичного регіонального порядку, Пекін посилається на відповідні статті «Конвенції ООН з морського права», в яких проголошується, що арктична зона є «загальним надбанням всього людства» і полярні держави не мають на неї виключних прав. При цьому однак, китайська позиція повністю ігнорує положення про континентальний шельф, хоча в разі якщо задовольнити в цьому питанні претензії претендентів, це означатиме, що 88 відсотків Північного Льодовитого океану опиняться під їх контролем. Проте Пекін наполягає, що в даному випадку має місце неправильне трактування закону [2, с. 74].

КНР ратує за глибинне реформування міжнародних інститутів, які регулюють арктичні справи, а також за створення більш сприятливого нормативно-правового середовища. Зокрема, на думку китайської сторони необхідно змінити положення «Конвенції ООН з морського права», устави Міжнародної морської організації та Арктичної ради. Китай обурює той факт, що являючись найактивнішим користувачем арктичних

морських шляхів, та граючи часто ключову роль в процесі видобутку ресурсів регіону, він, тим не менш, повністю відсторонений від процесу прийняття рішень [2, с. 75].

Слід відзначити, що для подібних заяв є певні підстави. На початку XXI ст. КНР розвиває співробітництво з полярними країнами в галузях пов'язаних із видобутком нафти, газу та інших корисних копалин. Так, Пекін цікавить можливість видобутку мідних руд, урану та інших корисних копалин в Гренландії. Крім того, велика китайська корпорація придбала шахту з видобутку кварцу в Норвегії та проводить активні пошуки нафти в водах сусідньої Ісландії.

Активно розвивається і китайсько-російське співробітництво стосовно видобутку вуглецевих ресурсів в Арктиці [1, с. 10]. У 2012 р. Китайська національна нафтова корпорація та «Севморфлот» підписали угоду про транспортування нафти ПМШ. Крім того Москва запропонувала Китаю взяти участь у розвідці та видобуванні вуглецевих ресурсів на її арктичному шельфі. Також, у тому ж 2012 р. РФ та КНР підписали 27 торговельних контрактів на загальну суму в 15 млрд. дол. та створення 4-х мільярдного інвестиційного фонду [2, с. 72].

Важлива також відзначити, що Китай є світовим лідером в галузі глобальної морської торгівлі. 50 відсотків зростання його валового внутрішнього продукту забезпечується за рахунок морських перевезень та роботи великих портів. У зв'язку з цим китайські компанії, які здійснюють транспортні перевезення, розглядають Арктику в якості важливої транзитної артерії. Для них однаково важливі всі без виключення полярні шляхи: Північний морський шлях (ПМШ), Північно-західний прохід, а також Заполярний морський шлях. Зокрема, ПМШ за даними китайських експертів, може проходити від 5 до 15 відсотків транспортних перевезень КНР в залежності від погодних умов [1, с. 8]. Користування арктичними шляхами дозволяє зекономити китайським транспортним компаніям від 60 до 120 млрд. дол. на рік [2, с. 70].

У зв'язку з цим, КНР активно бореться за зміну міжнародно-правового статусу транспортних шляхів Північним Льодовитим океаном. Перш за все, Пекін прагне переглянути одну зі статей «Конвенції ООН з морського права», згідно з якою іноземним судам надано право «мирного проходу» через територіальні води та виняткові економічні, проте держави, яким вони належать, зберігають повний суверенітет і мають право в будь-який момент обмежити транзит даними територіями. Саме згідно з цим положенням, Росія заявила свої права на ПМШ, а Канада – на Північно-західний прохід. Китай, в свою чергу, виступає за те, щоб суверенітет вищезгаданих держав зберігався, але за умови, що міжнародне перевезення вантажів буде вільним за будь-яких умов. Проте на думку експертів, існує мала вірогідність того, що Росія та Канада пристануть на дану пропозицію [2, с. 75].

Підвищений інтерес Китаю до транспортних артерій в полярних морях, може, на думку Двурера, стати потенційним джерелом конфлікту між ним та арктичними державами, які контролюють головні шляхи. Справа в тому, що разом із збільшенням кількості

суден, китайський уряд прагне розширити свою військово-морську присутність в Арктиці, пояснюючи це необхідністю захисту «транспортних каналів та підтримкою державних прав та інтересів» [1, с. 9].

Для підтримки своїх інтересів Китай регулярно направляє в арктичні води судна, пристосовані для роботи в північних морях. Мова йде про криголам «Ксілонг» («Сніговий дракон»), який здатен пробивати крижане покриття завтовшки в 1,2 метри. Він був спущений на воду у 1999 р. в українському Миколаєві і на його будівництво Пекін витратив близько 200 млн. дол. На початку XXI ст. судно здійснило п'ять масштабних арктичних експедицій, а у 2010 р. досягло географічного Північного полюсу, в ході четвертого походу в Північно-Льодовитий океан [2, с. 69].

Також в 2014 р. Пекін розпочав будівництво нового криголаму одного класу із «Ксілонгом», на що урядом було виділено 1,25 млрд. юанів (198 млн. дол.). Після того як його спорудження буде завершено, Китай матиме у своєму розпорядженні криголамний флот, який за тоннажем перевищуватиме відповідний флот США та Канади разом узятих [2, с. 69].

Також китайське керівництво вкладає величезні кошти у будівництво суден, які матимуть спеціальний захист від криги, для перевезення сипучих вантажів та контейнерів [1, с. 9]. Активно розширюється авіаційний полярний парк, оснащений літаками, спроможними в суворих умовах проводити рятувально-пошукові операції [2, с. 69].

Посилення китайської присутності в Арктиці, збільшення там кількості військових та цивільних суден викликає занепокоєння провідних країн. Проте, на думку експертів, розвиток подій, за яким Пекін наважиться на використання збройних сил в регіоні малоімовірний. Певне занепокоєння міжнародного співтовариства викликала заява одного з провідних китайських військових Хан Сюйдуна, зроблена в 2008 р. про те, що «можливість застосування сили в Арктиці не може бути виключена через складні суперечки щодо суверенітету» [2, с. 76]. Проте на інші китайські політичні діячі не дозволяють собі провокаційних заяв та виступають за спільне вирішення арктичних проблем. В свою чергу, така різність заяв, які лунають з боку військових та цивільних керівників КНР свідчить про те, що в середині кола тих, хто відповідає за прийняття рішень щодо арктичної політики не існує єдиного погляду на її сутність.

Як відзначив провідний китайський експерт Су Пінг: «Останнім часом на заході лунають панічні заяви, що Пекін проводить активну підготовку з розгортання військових кораблів та підводних човнів в арктичному регіоні, а також активно шукає можливості для створення військових полярних баз. Реалізація подібних проєктів є проблематичною в силу залежності Китаю від арктичних країн в будь-яких господарчих питаннях. Наприклад, для того щоб забезпечувати військове угруповання всім необхідним, потрібні російські криголами» [3, с. 10].

Останні тенденції показують, що поки що перемагають прибічники законного та мирного вирішення проблем. КНР прагне стати активним учасником міжнародних регіональних процесів. Вона активно бореться за право приймати участь в роботі

Арктичної ради в якості спостерігача, можливість чого передбачена Статутом організації. Пекін активно шукає союзників серед полярних країн, готових підтримати дане рішення. Зокрема, у 2007–2013 рр. лобістом китайських інтересів виступила Норвегія, зацікавлена у розвиткові економічного партнерства з азійською країною. Також Пекін готова підтримати Данія, який вигідно співробітництво з Китаєм у сфері видобутків ресурсів в Гренландії.

В свою чергу, проти надання КНР статусу постійного спостерігача в Арктичній раді виступає Росія, яка побоюється, що дане рішення може призвести до зміни балансу сил в арктичному регіоні [1, с. 13]. РФ підтримала Канада, яка заявила, що не проти участі Китаю в роботі Арктичної ради, проте тільки за умови, якщо він визнає суверенні права полярних країн та візьме на себе зобов'язання дотримуватися положень «Конвенції ООН з морського права». Врешті-решт, у 2007 р. Арктична рада надала статус спеціальних спостерігачів Китаю, Франції, Німеччині, Індії, Італії, Японії, Кореї, Нідерландам, Польщі, Сінгапуру, Іспанії та Великій Британії, мотивуючи це тим, що без цих країн неможливо включити північні морські шляхи в глобальну транспортну систему [1, с. 13].

В свою чергу, Китай використовує свій новий статус для того, щоб переконати міжнародне співтовариство в тому, що має законні права на використання арктичних ресурсів. Напередодні сесії Арктичної ради у 2015 р. він активно виступав за зміну Статуту даної організації. Пекін стверджує, що Арктика є глобальним, загальним надбанням і відповідно він має мати доступ до природних ресурсів регіону та мати право вільно проводити наукові дослідження там. Як зазначив командувач ВМС КНР адмірал Ін Чжоу: «Арктика належить людям всього світу, оскільки жодна країна не має суверенітету над нею. Китай має грати значно більшу роль в освоєнні регіону, оскільки в ньому проживає п'ята частина населення світу» [Цит. по 1, с. 14].

Для посилення своїх позицій КНР прагне стати постійним членом Арктичної ради. Він три рази подавав відповідне звернення до учасників організації, проте тричі отримав відмову. Проти виступають навіть потенційні союзники КНР. Зокрема, у 2010 р. Норвегія наклала вето на чергове китайське звернення у відповідь на арешт в Пекіні дисидента та лауреата Нобелівської премії миру Лю Сяобо. Крім того, на черговій зустрічі учасників Арктичної ради, було проголошено, що члени організації мають визнавати суверенітет полярних країн та їх права на арктичний континентальний шельф, що в свою чергу, суперечить інтересам КНР [2, с. 71].

Позицію КНР щодо збільшення ролі в арктичних процесах частково підтримали США після початку головування в Арктичній раді у 2015 р. Відзначимо, що новопризначений представник Вашингтону в організації адмірал Р. Папп, який довгий час працював на посаді коменданта берегової охорони, активно співпрацював з китайськими колегами в північній частині Тихого океану в організації протидії транснаціональної морської злочинності та запобіганню незаконному комерційному рибальстві. Білий дім не проти розвивати подібні види партнерства з Китаєм і в арктичних водах. Особливо цікавить Вашингтон участь китайців в пошуково-

рятувальних операціях та боротьбі проти розливів нафти. Також КНР та США мають спільні інтереси у розвитку свободи судноплавства в Арктиці [1, с. 15].

Мотиви США, які частково підтримують китайські претензії в арктичному регіоні, на відміну від Росії та Канади проаналізував в своїй статті американський експерт Двурер. За його припущенням, США готові надати КНР статус повноправного члена в обмін на поступки на спірних територіях в Південно-Китайському морі, де між державами існує напруження у відносинах [1, с. 15].

Іншою стратегією розширення китайського впливу в Арктиці є поглиблення економічного партнерства з невеликими країнами регіону, такими як Данія та Ісландія. Так, на початку XXI ст. активними темпами розвиваються китайсько-ісландські відносини. У 2005 р. Пекін та Рейк'явік підписали меморандум про взаєморозуміння, який передував початку переговорів про створення зони вільної торгівлі між країнами. Це були перші перемовини подібного формату, які Китай провів з європейською країною. Важливим фактором, який сприяв зацікавленню Пекіну є те, що Ісландія не є членом Європейського Союзу. Свого часу КНР вела переговори з Європейською спільнотою про створення зони вільної торгівлі, проте Брюссель заявив, що в Китаї не сформована остаточно ринкова економіка. Тоді китайське керівництво взяло курс на розвиток торговельних відносин з європейськими країнами, які не є членами спільноти [3, с. 2].

Китайсько-ісландські переговори про ЗВТ розпочалися у 2006 р. та велися до 2013 р., з невеликими паузами у 2009 та 2013 р., через ісландську банківську кризу, а також через питання – чи увійде Ісландія до ЄС, що зведе нанівець будь-які двосторонні угоди про вільну торгівлю.

В цей час Рейк'явік дозволив одній з китайських корпорацій вільно вести пошук нафти та газу в рамках ісландського континентального шельфу. Ісландія, яка пережила значні економічні проблеми та крах банківської системи у 2008 р. готова поглиблювати співробітництво з Китаєм в майбутньому, а також підтримувати китайські амбіції щодо вступу в Арктичну раду [1, с. 16].

У відповідь, у 2010 р. Пекін надав Ісландії кредит розміром у 3,5 млрд. юанів (570 млн. дол.).

У квітні 2012 р. китайський прем'єр-міністр Вень Цзябао відвідав Ісландію. В ході візиту було підписано ряд двосторонніх угод, в тому числі був укладений рамковий договір про співпрацю в районі Північного полюсу. У відповідь на ці важливі угоди ісландський прем'єр-міністр Йоханна Сігурдартоттір заявила про свою підтримку вступу КНР в Арктичну раду в якості постійного спостерігача [2, с. 72].

Китайсько-ісландська угода про вільну торгівлю було підписано у квітні 2013 р. На церемонії підписання обидві сторони висловили надію на подальше поглиблення дипломатичних та економічних відносин двох країн [3, с. 3].

Активно розвивається китайсько-датське співробітництво. У 2009 р. дві китайські компанії з провінції Цзянсі провели серію розвідувальних робіт в Гренландії, як шукали гідні для розробки поклади міді та золота. Це були перші китайські гірничодобувні

фірми, які наважилися реалізувати подібного роду проекти в арктичних умовах. Потік китайських інвестицій у видобувну галузь гренландської економіки зростає рік від року.

У відповідь на те, що КНР вкладає значні кошти в видобуток корисних копалин в Гренландії, Копенгаген також заявив про підтримку арктичних ініціатив Пекіну. 28 жовтня 2011 р. посол Данії в Китаї, Фрііс Арне Петерсен заявив, що КНР має «природні і законні економічні та наукові інтереси в Арктиці» [2, с. 72]. Він також зазначив, що хотів би бачити «Піднебесну» в якості постійного спостерігача в Арктичній раді.

На додаток до Ісландії та Данії, Китай отримав підтримку від Швеції та представників корінних арктичних народів, які заявили, що не проти розширення Ради, аби лише їх голос залишався почутим [2, с. 72].

Ще одним важливим елементом китайської арктичної стратегії є «м'яка експансія» – затвердження позицій в регіоні за рахунок активної наукової дипломатії. Пекін проводить інтенсивні дослідження арктичної екології, виступаючи одним з головних партнерів полярних країн в цій сфері. З 1996 р. Китай є членом Міжнародного комітету арктичної науки, який сприяє розвитку міждисциплінарних зв'язків між вченими – дослідниками Арктики. Китайські вчені приймають участь в міжнародних наукових форумах, присвячених дослідженню кліматичних змін в арктичному регіоні. Крім того керівництво країни планує незабаром відкрити перший міжнародний центр з наукової співпраці в арктичному регіоні, а також науково-дослідний інститут в Шанхаї.

Всебічний комплекс дипломатичних, економічних, наукових та юридичних заходів щодо закріплення інтересів в Арктиці, врешті-решт, приніс Пекіну перші плоди. Після кількох років напружених переговорів, у 2013 р., КНР, разом із Індією, Японією, Сінгапуром, Південною Кореєю отримав статус постійного спостерігача в Арктичній Раді [3, с. 1].

Таким чином, на початку XXI ст. КНР все активніше залучається в міжнародні процеси, які відбуваються в арктичному регіоні. «Китайський прорив в Арктиці» забезпечується за рахунок цілого комплексу заходів в різних сферах. Серед них слід виділити, розвиток економічного співробітництва з малими полярними країнами, активні наукові дослідження, збільшення присутності торговельного та криголамного флоту, дипломатична боротьба за присутність в Арктичній Раді. Як показують останні події, китайська політика приносить позитивні результати, а присутність Китаю в Арктиці стає все більш помітною. Розвиток міжнародних відносин в арктичному регіоні на сучасному етапі розглядатиметься в наступних наукових статтях.

Список використаних джерел

1. Dwyer W. China's Strategic Interests in the Arctic / W. Dwyer. – Philadelphia: United States Army War College, 2015. – 33 p.
2. Rainwater Sh. Race to the North: China's arctic Strategy and Its Implications / Sh. Rainwater. – Naval War Colledge revive. – 2013. – Vol.66. – №2. – P.62–82.
3. Su Ping, Lanteigne M. China's Developing Arctic Policies: Myths and Misconceptions / Su Ping, M. Lanteigne // Journal of China and International Relations. – 2015. – Vol.3. – No.1. – P.1–25.

Gar'kavchenko K., graduate student of Department of World History and International Relations, University of Luhansk (Ukraine, Starobilsk), aleksandrabo@rambler.ru

The Arctic China policy in the end of 1990s – beginning of the XXI

This paper presents the forming of modern China's Arctic policy. The author came to the conclusion that in the beginning of the XXI China is involving extensively to the international processes which happen at the Arctic region. «Chinese breakthrough in the Arctic» is provided by the set of measures in the various areas. Among them should be highlighted: the development of economic cooperation with small polar states, active scientific research, increasing the presence of the commercial and icebreaking fleet, diplomatic struggle for the presence in the Arctic Council. As recent events attest, Chinese policy is rewarding and China's presence is becoming more prominent.

Keywords: China, Arctic, Iceland, ice-breaker, oil, gas.

* * *

УДК 94(410):327:394.011

Ботіка Т. С.,

кандидат історичних наук, Одеська національна академія харчових технологій (Україна, Одеса), btatiana654@gmail.com

АНГЛІЙСЬКИЙ ДЖЕНТЛЬМЕН ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Розглянуто проблему формування образу англійського джентльмена. Значне місце сконцентровано на імагологічних дослідженнях. Просліджена еволюція виникнення поняття «джентльмен», а також його місце в сучасному світі.

Ключові слова: Велика Британія, Туманний Альбїон, образ, імідж, імагологія, джентльмен.

Велика Британія завжди відігравала велике значення для Європи та світу, залишаючись впродовж століть провідною державою. Сама назва країни здавна викликала певні асоціації та емоції в кожного, хто будь-яким чином мав можливість познайомитися з її історією. Старовинна та разом з тим молода Британія виступала предметом прискіпливого вивчення не одного покоління дослідників. Туманний Альбїон нікого не залишав байдужим [12, с. 9–10].

Про англійців, їхній спосіб життя та національний характер написано чимало. Проаналізувавши матеріали, можна встановити, що будь-який іноземець, незалежно від національності, у суспільній свідомості уявляється через певний стереотип [2, с. 43]. Англійські традиції сприймаються у нашому міркуванні крізь призму політичного досвіду Великої Британії. Практика британського державного управління, поєднання монархії та парламентаризму, установ якого традиційно відносять до XIII ст. – ось що здавна привертало увагу істориків, літературознавців, журналістів, тощо [1, с. 55].

Що стосується наукових розробок, то монографія російського дослідника М. Єрофєєва «Туманний Альбїон. Англія и англичане глазами русских» [5] на конкретному історичному матеріалі розкриває процес формування міжетнічних уявлень між країнами. На сторінках книги М. Єрофєєва аналізується відношення офіційних кіл громадськості Росії до Великої Британії у другій половині XIX ст. Саме дана робота визначила «точку зору» на сприйняття образу Великої Британії у наступні десятиліття. Подальші публікації лише вносили деякі доповнення, корегували та конкретизували дослідження автора.

Вивчення даного питання відноситься до сфери імагологічних досліджень. Імагологія – галузь

досліджень різних гуманітарних дисциплін, що займається вивченням образу «чужого» (чужої країни, народу, етносу) у суспільній, культурній та літературній свідомості тієї або іншої країни, епохи [9, с. 251]. Імагологія також вивчає національні образи та етнічні стереотипи. Її статус в сучасному гуманітарному знанні не цілком визначений. Більшість дослідників відносять імагологію до сфери теоретичної або історико-літературної дисципліни в рамках літературознавства, як «вчення про образи» або дослідження уявлень «чужого» (за етнічною, культурною, мовною приналежністю), інші – як розділ історичної науки, що досліджує такі уявлення про інший народ, які складаються у суспільній свідомості конкретної країни на певному історичному етапі, треті – як відгалуження культурології або соціології, що вивчають уявлення учасників культурного діалогу, останні – як технологію створення іміджів [10]. Отже, імагологія не лише розкриває образ «чужого», «іншого», але характеризує і сам суб'єкт, відображає національну самосвідомість і, відповідно, власну систему цінностей. Тому, стає очевидним, що образи національного характеру, характерів інших націй є не точним віддзеркаленням існуючої об'єктивної реальності, а трансформованими за допомогою різних історичних, політичних та культурних процесів [6, с. 110].

Висвітлюючи ті або інші риси англійського національного характеру, особливе місце займає образ джентльмена, вплив якого знайшов розповсюдження не лише в суспільстві, де він виник, але й далеко за його межами. У Великій Британії образ джентльмена є досить важливою національною складовою, частиною англійської національної культури.

З точки зору образу, сформованого у суспільній свідомості, джентльмену притаманні бездоганні манери, галантна поведінка. Англійського джентльмена, як правило, уявляють на тлі сільського пейзажу, одягнутого в костюм з твіду, з трубочкою та собакою. Саме так виглядає аристократ, що відпочиває у своєму замиському маєтку. Дім в Англії залишається своєрідним центром британського духу. Це обов'язково незмінний класичний «cottage», заснований на національних традиціях. Комфортні домівки – справжня мрія будь-якого англійця. Зовні – невеликі, але дуже уютні та по-англійському елегантні всередині. Обов'язковим доповненням дому вважається сад. Любов до природи – одна з характерних рис, притаманних англійцям.

У розмові справжній джентльмен, як правило, зробить декілька точних зауважень про погоду і лише після цього продемонструє традиційну англійську терпимість до слів співбесідника, якими б на перший погляд абсурдними вони йому не здалися [8, с. 5]. Джентльмен ніколи не говорить «даремно». Дружину він поважає. Леді повинна створювати затишок, зберігати домівку, виховувати дітей, займатися добродійністю. Джентльмен відрізняється відвагою і щедрістю. Крім того, він зобов'язаний обіймати вищі громадські посади. Джентльмен завжди стриманий і піклується про свою репутацію. Він правдивий, але без необхідності говорити не стане. Неухильне виконання узятих на себе зобов'язань, готовність прийти на допомогу – характерні риси типового джентльмена.

Доволі цікавою рисою характеру джентльмена є поєднання англійської енергійності з сентиментальністю.